

Ekologizacja gospodarstw agroturystycznych w powiecie białostockim

Greening of agritourism farms in the district of Białystok

Janusz L. Sokół

Politechnika Białostocka, Wydział Zarządzania, Katedra Zarządzania Produkcją

Jacek Boruch

Politechnika Białostocka, Wydział Zarządzania, Katedra Turystyki i Rekreacji

Abstract

The studies conducted in the district of Białystok assessed the extent to which these county agritourism farms show the specifics of organic farms. It was found that the district of Białystok has the appropriate potential to develop ecotourism. However, this potential is not fully exploited. It was shown that only 50% of all analyzed agritourism farms use it to operate eco-agritourism activities. Barrier limiting the development of eco-agritourism in this area is the result of inadequate adaptation of farms to be complied with the requirements of organic farms. To remove this barrier and thereby create conditions for the activities of eco-agritourism farms, it is essential to improve the system of support for farms wishing to switch from conventional operations in the pro-ecological activities. This support should cover both financial and non- financial changes.

Keywords: agritourism farms, district of Białystok, greening farms

Wstęp

Agroturystyka staje się obecnie coraz bardziej atrakcyjniejszą dziedziną działalności turystycznej. Jednocześnie jest alternatywą dla komercyjnej turystyki masowej. Jako forma turystyki wiejskiej, agroturystyka rozwija się poprzez wykorzystanie walorów przyrodniczych, historyczno-kulturowych oraz krajobrazowych. W dobie szerzenia idei zrównoważonego rozwoju oraz wzrostu świadomości proekologicz-

nej społeczeństw, te właśnie elementy stają się głównym przedmiotem zainteresowania współczesnych turystów.

Chcąc ukazać relacje zachodzące między rozwojem agroturystyki a proekologicznymi trendami w turystyce, jak również produkty ich wzajemnej koegzystencji, podjęto badania nad określeniem stopnia, w jakim gospodarstwa agroturystyczne wykazują charakter gospodarstw ekologicznych. Można bowiem założyć, że agroturystyka oparta o działalność proekologiczną może stanowić źródło wielu korzyści dla dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego oraz ludności zamieszkującej obszary wiejskie.

Jako miejsce badań wybrano obszar powiatu białostockiego. Podyktowane to było, przede wszystkim, dużym zróżnicowaniem warunków naturalnych oraz potencjału gospodarczego gmin wchodzących w jego skład. Powiat białostocki to największy powiat ziemski w Polsce. Większą jego część stanowi przestrzeń rolnicza. Może być on zatem dobrym obiektem do oceny istniejącej na jego obszarze agroturystyki i stanu jej ekologizacji.

1. Gospodarstwa ekoagroturystyczne szansą na podniesienie atrakcyjności turystycznej obszarów wiejskich

Jednym z najważniejszych elementów decydujących o atrakcyjności turystycznej obszarów wiejskich są walory przyrodnicze. Szczególnie istotna jest obecność na tych terenach bądź w ich najbliższym otoczeniu gór, lasów, parków krajobrazowych tudzież zbiorników wodnych. Na terenach pozbawionych tak cennych i atrakcyjnych elementów przyrodniczych, frekwencję turystyczną można zwiększyć poprzez działania umożliwiające zwolennikom turystyki wiejskiej, przyjemne i czynne wykorzystanie czasu wolnego w szeregu gospodarstw agroturystycznych o proekologicznej działalności (ekoagroturystyka).

Jednym ze sposobów uatrakcyjnienia działalności takich gospodarstw jest chów niektórych zwierząt, na przykład koni. Możliwość jazdy konnej to jedna z najczęściej spotykanych atrakcji oferowanych turystom przez właścicieli gospodarstw eko- i agroturystycznych. Obecność koni jest czynnikiem przyciągającym turystów, zarówno do gospodarstwa, jak i całej miejscowości, w której ono się znajduje. Możliwości wykorzystania koni oraz wiejskie środowisko sprawiają, iż działalność taka staje się swoistą atrakcją dla turystów. Atrakcje, jakie można stworzyć poprzez wykorzystanie koni w gospodarstwie, to m.in. turystyka konna (jazda wierzchem, przejażdżki bryczką lub saniami, rajdy), uczestnictwo w co-

dziennych pracach związanych z żywieniem i pielęgnacją koni, a także hipoterapia¹.

Atrakcyjność turystyczna obszarów wiejskich może również zostać podniesiona poprzez chów w gospodarstwach agroturystycznych, niektórych rzadko występujących w Polsce zwierząt, na przykład strusi, lam, alpak, świnek miniaturowych i wielu innych jako tzw. zwierząt egzotycznych². Zwierzęta te stanowią obiekt podziwu, zwłaszcza ze strony dzieci.

Interesującym dopełnieniem wypoczynku na terenach wiejskich może też być praca w pasiece znajdującej się pod opieką właściciela gospodarstwa agroturystycznego. Pszczoła miodna niewątpliwie podnosi atrakcyjność gospodarstw agroturystycznych i ekoagroturystycznych. Rolniczy charakter obszarów wiejskich, duża ilość upraw oraz dziko rosnące rośliny będące pożytkami pszczelimi, pozwala na dynamiczny rozwój działalności pszczelarskiej. Obserwacja biologii gatunku, degustacja produktów pasiecznych to tylko część z możliwych atrakcji, jakie można zaoferować turystom³.

Potencjał turystyczny obszarów wiejskich, gospodarstwa ekoagroturystyczne budują także poprzez produkcję i dystrybucję żywności opartej na metodach naturalnych. Produkcja taka pozostaje w zgodzie z przyrodą, tzn. na pierwszym planie stawia się kryteria ekologiczne, dzięki czemu zawierają one mniej związków chemicznych. Żywność ekologiczna, jej produkcja i przetwórstwo, podlega ścisłemu nadzorowi przez specjalnie zarejestrowane do tego celu stowarzyszenia kontrolne. W Polsce jest ich siedem. Produkty wytworzone w naturalny sposób otrzymują od nich certyfikaty i oznaczenia gwarantujące ich wysoką jakość⁴. Z szerokiej gamy produktów ekologicznych wytwarzanych w gospodarstwach eko i agroturystycznych wymienić można np. mięso. Jego wysokie walory smakowe i odżywcze są efektem odpowiedniego sposobu utrzymania, żywienia i traktowania zwierząt. Przebywając na pastwisku w warunkach naturalnych i spożywając ruń pastwiskową, zwierzęta pozbawione są stresu i dostarczają mięsa o wysokich walorach dietetycznych. Przykład ten można również odnieść do produkcji mleka krów, owiec, kóz czy też klaczy. Odpowiednie warunki utrzymania i przebywanie na pastwisku są gwarancją otrzymania mleka o znacznie wyższej jakości niż tego, które dają

¹ Stepaniuk K., Łagowska B., 2006. *Rola zwierząt w podnoszeniu atrakcyjności turystyki wiejskiej w województwie podlaskim*. (w:) R. Ziółkowski (red.). *Praktyczne aspekty rozwoju turystyki i rekreacji na obszarach przyrodniczo cennych*. Wydawnictwo Politechniki Białostockiej, Białystok, s. 64.

² Sokół J. L., 2009. *Wybrane zwierzęta egzotyczne w agroturystyce*. Zeszyty Naukowe Politechniki Białostockiej, Białystok, s. 128-130.

³ Stepaniuk K., Łagowska B., 2006. *Rola zwierząt...*, op. cit., s. 66-67.

⁴ Sołtysiak U., 1993. *Rolnictwo ekologiczne – historyczny przegląd metod*. (w:) U. Sołtysiak (red.). *Rolnictwo ekologiczne od teorii do praktyki*. Wydawnictwo Ekoland, Warszawa, 1993, s. 205-207.

zwierzęta przebywające cały czas w oborach o nieodpowiednich warunkach sanitarnohigienicznych⁵.

Podsumowując, można stwierdzić, że działalność gospodarstw ekoagroturystycznych może stanowić niebywałą atrakcję turystyczną terenów wiejskich. Oferta tych gospodarstw może sprawić, iż nie tylko same gospodarstwa, ale całe tereny wiejskie, na których się znajdują, staną się atrakcyjne turystycznie. W szczególności mogą one przyciągać przyrodników, hobbystów - amatorów: entomologów, ornitologów, fotografików, jak i osoby poszukujące zdrowej, niczym nie przetworzonej żywności.

2. Potencjał powiatu białostockiego w rozwoju gospodarstw ekoagroturystycznych

Ogólna powierzchnia powiatu białostockiego wynosząca 298 700 ha czyni go największym powiatem ziemskim w Polsce. Tereny użytkowane rolniczo stanowią 50,8% jego powierzchni. Znaczącą część powiatu, bo ok. 39% pokrywają lasy i grunty leśne. Struktura demograficzna powiatu białostockiego wskazuje, że zamieszkuje go 139,5 tys. osób, z czego ok. 70% ludności zamieszkuje wsie i osady.

Powiat białostocki ziemski to 15 gmin posiadających bardzo różny potencjał gospodarczy, zróżnicowane warunki naturalne (położenie geograficzne, walory krajobrazowe) oraz stopień zurbanizowania. Gminy najbardziej rozwinięte, o potencjale gospodarczym gwarantującym w miarę stabilny rozwój, sąsiadują bezpośrednio ze stolicą regionu podlaskiego, tworząc aglomerację białostocką. Druga grupa to gminy, które dzięki tranzytowym trasom komunikacyjnym mogą wspierać i czerpać korzyści z inwestycji związanych z obsługą tych tras w zakresie hotelarstwa, gastronomii, zespołu obsługi podróży stacji paliw i innych podobnych usług oraz palcówek handlowych. Trzecia grupa to gminy typowo rolnicze, o najmniejszym potencjale rozwojowym, winny one wypracować koncepcję swego rozwoju w oparciu o przetwórstwo rolne, usługi dla rolnictwa, agroturystykę⁶. Gminy wchodzące w skład powiatu białostockiego to: Choroszcz, Czarna Białostocka, Łapy, Supraśl, Suraż, Tykocin, Wasilków, Zabłudów, Michałowo, Dobrzy-

⁵ Sokół J., 2009. *Ekologiczne produkty zwierzęce jedną z ofert gospodarstw agroturystycznych*, Zeszyty Naukowe Politechniki Białostockiej, Białystok, s. 113-117.

⁶ Starostwo Powiatowe w Białymstoku. *Strategia zrównoważonego rozwoju powiatu białostockiego do roku 2010*. Dokument elektroniczny. Tryb dostępu: www.powiatbialostocki.pl/uploads/media/Strategia_zrownowazonego_rozwoju_Powiatu_Bialostockiego_do_roku_2010.pdf, stan z dn. 08.01.2010 r., s. 7.

niewo Duże, Gródek, Juchnowiec Kościelny, Poświętne, Turośń Kościelna i Zawady.

Powiat białostocki leży w granicach Zielonych Płuc Polski na Wysoczyźnie Białostockiej. Ze względu na mało zniszczone środowisko posiada on bogatą sieć obiektów przyrodniczych, objętych ochroną prawną. Są to lasy i parki, wody powierzchniowe, powietrze.

Gospodarka powiatu białostockiego zdecydowanie zdominowana jest przez rolnictwo i leśnictwo. Analizując warunki przyrodniczo- klimatyczne powiatu, można stwierdzić iż są one mniej korzystne dla produkcji rolniczej niż w innych regionach kraju. Powodem tego jest krótki okres wegetacji (6.04-27.10), średnia roczna suma opadów (nie przekraczająca 500-550mm.), słaba jakość gleb i specyficzne układy termiczne. Elementem sprowadzającym czynniki przyrodnicze powiatu do wspólnego mianownika jest waloryzacja rolniczej przestrzeni produkcyjnej, wyrażona syntetycznym wskaźnikiem jako suma wskaźników ocen: agroklimatu, rzeźby terenu i warunków wodnych. Najlepszą jakością rolniczą przestrzeni produkcyjnej posiada gmina Poświętne, natomiast najgorszą gminy Supraśl, Wasilków, Czarna Białostocka i Gródek.

W strukturze agrarnej powiatu białostockiego użytki rolne stanowią 50,8%, lasy i grunty leśne 39,0%, wody i rowy 2,0%, nieużytki 2,5%, zabudowania 2,3%, drogi i szlaki komunikacyjne 3,3%, inne grunty 0,1%. Wśród użytków rolnych grunty orne stanowią 59,6%, łąki 22,2%, pastwiska 17,4% i sady 0,8%⁷.

Produkcja roślinna w powiecie białostockim ma charakter wielokierunkowy, słabo wyspecjalizowany. Struktura produkcji nie odbiega od przeciętnej w kraju i województwie. Produkcja roślinna jest ukierunkowana na potrzeby produkcji zwierzęcej. Mało korzystne warunki agroprzyrodnicze i spadek opłacalności produkcji powodują systematyczne obniżenie powierzchni zasiewów. W produkcji roślinnej dominuje uprawa roślin mało pracochłonnych, głównie zbóż.

Powiat białostocki ma dobre warunki, lecz nie w pełni wykorzystane do rozwoju chowu bydła mlecznego i opasowego, wynikające z dużego udziału użytków zielonych. Zajmują one 20,1% ogólnej powierzchni. Inwestycje melioracyjne przeprowadzone kilka lat temu z dotacji budżetu państwa, powodują, że na przeważającym obszarze występują uregulowane stosunki wodne. Zmiany systemowe w rolnictwie, przejście do gospodarki rynkowej nie wsparte interwencjonizmem państwowym, spowodowały niestabilność w produkcji zwierzęcej. Duże wahania występują w produkcji żywca wołowego. Drastycznie spadło pogłowie owiec. Zmniejsza się pogłowie bydła mlecznego i opasowego⁸.

⁷ Ibidem, s. 29-33.

⁸ Ibidem, s. 37-40.

3. Ocena stanu ekologizacji gospodarstw agroturystycznych w powiecie białostockim

3.1. Metodologia badań

W badaniach posłużono się metodą sondażu diagnostycznego, przeprowadzonego w oparciu o wywiad kwestionariuszowy, polegający na zadawaniu respondentom zestawu uprzednio przygotowanych pytań (tab.1). Za pomocą tej techniki można było nie tylko uzyskać odpowiedzi na dane pytania, ale również poznać opinie właścicieli gospodarstw na temat problemu poruszonego w zadawanym pytaniu. Większość z pytań miała charakter zamknięty z gotowymi wariantami odpowiedzi (kafeteria), a tylko niektóre z nich - półotwarty, gdzie poza kafeterią było miejsce na inną, indywidualną odpowiedź.

Tabela 1. Kwestionariusz ankiety

Pytania	Odpowiedzi
1. Dlaczego podjął się Pan(i) prowadzenia działalności agroturystycznej?	☐ możliwość poprawy budżetu domowego ☐ wykorzystanie istniejącej bazy noclegowej ☐ niska rentowność gospodarstw rolnych ☐ chęć sprzedaży produktów rolniczych ☐ inne (jakie?)
2. Czy jest Pan(i) zadowolony z prowadzonej działalności agroturystycznej?	☐ tak, zdecydowanie ☐ tak, częściowo ☐ nie
3. Czy warunki do rozwoju agroturystyki w miejscu Pana(i) zamieszkania są korzystne	☐ tak ☐ nie
4. Czy gospodarstwo korzysta z dopłat pochodzących ze środków UE?	☐ tak ☐ nie
5. Czy gospodarstwo prowadzi chów zwierząt?	☐ tak ☐ nie (przejdź do pytania 7)

cd. Tabeli 1.

6. Czy chowane zwierzęta wykorzystywane są jako atrakcja dla gości gospodarstwa?	☐ tak ☐ nie
7. Czy Pana(i) gospodarstwo prowadzi produkcję własnych wyrobów żywnościowych?	☐ tak ☐ nie ☐ nie dotyczy
8. Czy gospodarstwo stosuje naturalne metody w produkcji roślinnej i zwierzęcej?	☐ tak ☐ nie
9. Czy gospodarstwo posiada certyfikat rolnictwa ekologicznego UE?	☐ tak ☐ jestem w trakcie składania wniosku ☐ nie
10. Czy uważa Pan(i), że działalność agroturystyczna oparta o ekologiczne metody produkcji stanowi dodatkowy atut takiego gospodarstwa na rynku turystycznym?	☐ zdecydowanie tak ☐ częściowo tak ☐ raczej nie ☐ nie mam zdania
11. Czy określiłby Pan(i) działalność swojego gospodarstwa agroturystycznego jako ekoagroturystykę?	☐ tak (przejdź do pytania 13) ☐ częściowo tak ☐ nie
12. Jakie są powody, dla których nie wprowadza Pan(i) działań mających na celu zwiększenie poziomu ekologizacji prowadzonego gospodarstwa agroturystycznego?	☐ brak wiedzy w tym zakresie ☐ brak środków finansowych ☐ obawa przed nie sprawdzeniem się tego typu działalności ☐ jestem zadowolony z dotychczasowej działalności ☐ inne (jakie?)
13. Jakie Pana(i) zdaniem są największe problemy z prowadzeniem działalności ekoagroturystycznej?	☐ małe zainteresowanie turystów ☐ duże nakłady finansowe ☐ wymaga to większej pracy niż zwykła działalność agroturystyczna ☐ nie widzę żadnych problemów z prowadzeniem takiej działalności ☐ inne (jakie?)
14. Czy planuje Pan(i) rozszerzenie oferty swojej działalności ekoagroturystycznej	☐ tak ☐ nie

Źródło: opracowanie własne.

Badania przeprowadzono w okresie kwiecień-maj 2010 r. Badaniem ankietowym objętych zostało 38 gospodarstw agroturystycznych leżących na terenie po-

wiatu białostockiego (tab. 2). Respondentami byli właściciele tych gospodarstw. Na pytania zawarte w ankietach odpowiedziało 26 z nich, pozostała część odmówiła odpowiedzi lub była nieobecna w czasie badań.

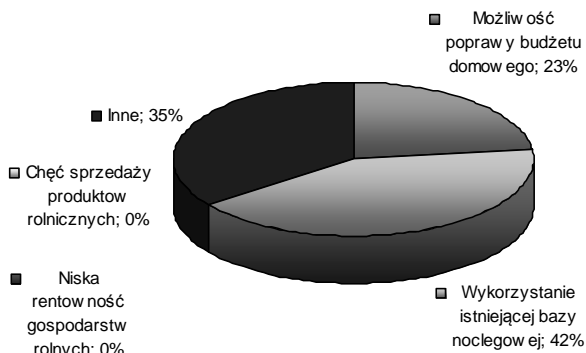
Tabela 2. Zasięg badań ankietowych

Nazwa gminy	Liczba gospodarstw agroturystycznych	Liczba skierowanych ankiet	Liczba uzyskanych odpowiedzi	% uzyskanych odpowiedzi w stosunku do liczby gospodarstw
Choroszcz	2	2	1	50%
Czarna Białostocka	2	2	2	100%
Łąpy	4	4	4	100%
Supraśl	2	2	1	50%
Suraż	2	2	2	100%
Tykocin	5	5	2	40%
Wasilków	2	2	1	50%
Zabłudów	2	2	1	50%
Dobrzyniewo Duże	1	1	0	0%
Gródek	6	6	4	67%
Juchnowiec Kościelny	1	1	1	100%
Michałow	6	6	6	100%
Poświętne	1	1	0	0%
Turośń Kościelna	1	1	1	100%
Zawady	1	1	0	0%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Starostwa Powiatowego w Białymstoku.

3.2. Wyniki badań i ich omówienie

Odpowiedzi respondentów na każde z pytań przedstawione zostały w formie wykresów z procentowym udziałem każdej z nich. Do każdego wykresu przypisano interpretację. Odpowiedzi te kształtowały się w następujący sposób:

Źródło: badania własne.

Rys. 1. Powód podjęcia się prowadzenia działalności agroturystycznej

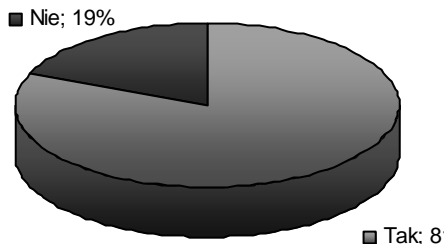
Pytanie 1 dotyczyło głównych przyczyn, z jakich badane osoby podjęły się prowadzenia działalności agroturystycznej (rys. 1). Większość, bo aż 42% jako powód podawała możliwość wykorzystania posiadanej bazy noclegowej. 35% badanych podało inne przyczyny niż te, które zawarte były w ankiecie. Najczęstszą przyczyną tu wymienianą było zainteresowanie działalnością turystyczną i wiążący się z nią kontakt z ludźmi. W kilku przypadkach gospodarze za powód określili chęć wydostania się ze zgiełku miasta. Inne powody to namowa znajomych do podjęcia tego typu działalności. 23% gospodarzy działalnością agroturystyczną chciała poprawić stan swojego budżetu domowego. Nikt spośród badanych nie argumentował prowadzonej działalności chęcią sprzedaży produktów rolniczych oraz niską rentownością gospodarstw rolnych.

Źródło: badania własne.

Rys. 2. Zadowolenie z prowadzonej działalności agroturystycznej

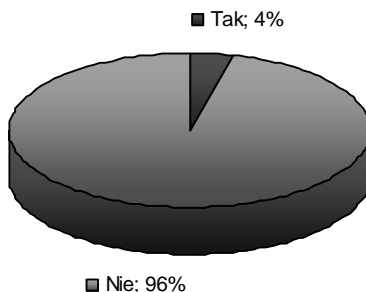
Na pytanie, czy jest Pan(i) zadowolony(a) z prowadzonej działalności agroturystycznej, zdecydowanie przeważała odpowiedź twierdząca (92%) (rys. 2). Tylko w dwóch przypadkach spotkano się z odpowiedzią: *Nie* oraz *Tak, częściowo*. Gospodarstwa te znajdowały się w gminie Suraż oraz Michałowo. Powodem do niezadowolenia była niska frekwencja turystów w tych gospodarstwach.

Źródło: badania własne.

Rys. 3. Warunki do rozwoju agroturystyki w miejscu położenia gospodarstwa

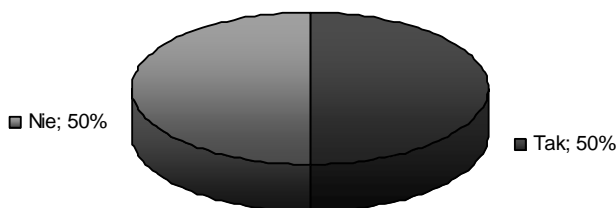
Pytanie 3 porusza kwestię warunków do rozwoju agroturystyki w miejscu położenia badanych gospodarstw (rys. 3). 81% właścicieli gospodarstw określiło te warunki jako korzystne. W pięciu przypadkach spotkano się z odpowiedzią negatywną, co stanowiło 19% ogółu badanych. Gospodarstwa te położone były w gminach: Michałowo (1), Suraż (2), Łapy (2). Co ciekawe, pozostałe gospodarstwa z gmin Michałowo oraz Łapy, warunki do rozwoju agroturystyki określiły jako korzystne. Gospodarstwa w gminie Suraż, które negatywnie oceniły możliwości rozwoju agroturystyki na tym terenie, za główny powód podawały zanieczyszczone wody rzeki Narwi, co negatywnie odbija się na turystyce, zwłaszcza turystyce kajakowej.

Źródło: badania własne.

Rys. 4. Korzystanie z dopłat pochodzących ze środków UE

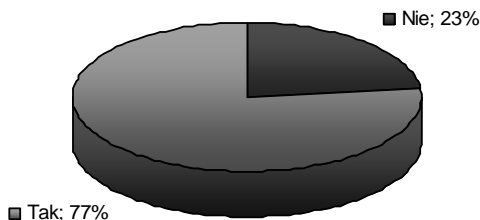
Zdecydowana większość gospodarstw agroturystycznych w powiecie białostockim (96%) nie korzysta z dopłat pochodzących ze środków UE (wyk. 4). Powodem dla których właściciele gospodarstw agroturystycznych nie ubiegają się o środki Unii Europejskiej są stawiane wymagania. Przede wszystkim, gospodarzy zniechęca konieczność początkowego zaangażowania własnych środków, aby później uzyskać ich zwrot. Okres zwracania się inwestycji jest często wydłużony w czasie co stanowi dodatkową barierę. Innym powodem są skomplikowane sprawy formalne związane ze składaniem odpowiednich wniosków o dotację oraz biurokracja. Tylko jedno gospodarstwo (4%) potwierdziło, że w przeszłości skorzystało z takiej formy pomocy.

Źródło: badania własne.

Rys. 5. Chów zwierząt w gospodarstwie

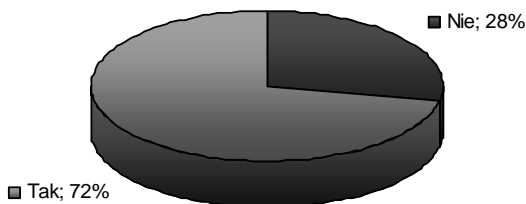
Pytanie 5 dotyczyło tego, czy w gospodarstwach agroturystycznych utrzymywane są zwierzęta (rys. 5). Tutaj odpowiedzi rozdzieliły się po połowie. 50% gospodarstw zajmuje się chowem zwierząt, drugie 50% tego nie robi. Spośród utrzymywanych zwierząt najczęściej pojawiały się konie, owce oraz kury. Jednak były również gospodarstwa gdzie utrzymywano zwierzęta bardziej egzotyczne, takie jak: strusie, lamy, alpaki, kucyki. Takich gospodarstw było trzy.

Źródło: badania własne.

Rys. 6. Wykorzystanie chowanych zwierząt jako atrakcji dla gości

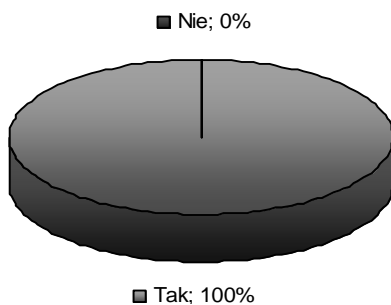
Na pytanie czy gospodarstwa, które prowadzą chów zwierząt, wykorzystują je jako atrakcję dla swoich gości, 77% odpowiedziało twierdząco. 23% gospodarstw zajmuje się chowem zwierząt tylko na użytek własny i nie stanowią one atrakcji gospodarstwa (rys. 6).

Źródło: badania własne.

Rys. 7. Prowadzenie produkcji własnych wyrobów żywnościowych przez gospodarstwo

Spośród przebadanych gospodarstw agroturystycznych, na pytanie o prowadzenie produkcji własnych wyrobów żywnościowych, 72% badanych odpowiedziało, że prowadzi taką produkcję (rys. 7). Wśród wyrobów najczęściej wymieniano wędliny, sery, warzywa i owoce pochodzące z własnych ogródków. Wszystkie wyroby są dostępne dla turystów odwiedzających gospodarstwo. Żadne z gospodarstw nie zajmuje się handlem swoimi produktami. 28% gospodarstw nie prowadzi ani produkcji roślinnej, ani zwierzęcej.

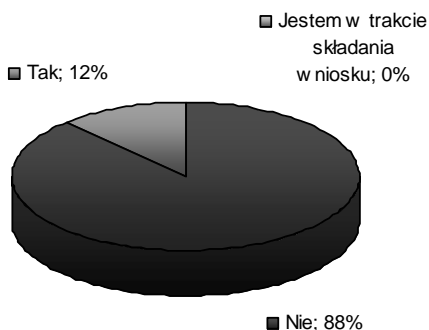

Źródło: badania własne.

Rys. 8. Stosowanie naturalnych metod do produkcji roślinnej i zwierzęcej

Wszystkie gospodarstwa (100%), które potwierdziły, że zajmują się produkcją roślinną i zwierzęcą, w pytaniu 8 zaznaczyły, że do owej produkcji stosują wyłącznie naturalne metody, z wykluczeniem chemii rolniczej, weterynaryjnej i spożywczej.

czej (rys. 8). Jest to jeden z podstawowych warunków do bycia gospodarstwem ekologicznym.

Źródło: badania własne.

Rys. 9. Posiadanie certyfikatu rolnictwa ekologicznego UE

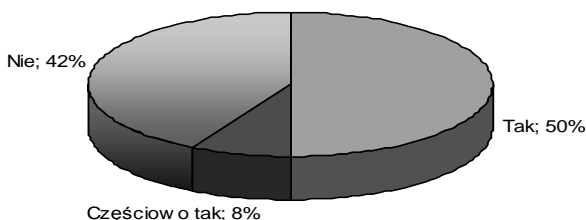
Pytanie 9 dotyczyło posiadania, przez objęte badaniem gospodarstwa agroturystyczne, certyfikatu rolnictwa ekologicznego UE (rys. 9). Ze wszystkich gospodarstw tylko trzy (12%) taki certyfikat posiadały. 88% gospodarstw nie posiadało certyfikatu rolnictwa ekologicznego. Główną przyczyną takiego stanu były wysokie wymagania, jakie stawia się gospodarstwom ubiegającym się o taki atest przez jednostki certyfikujące, a które dotyczą m.in. metod produkcji, przechowywania i przetwórstwa. Gospodarstwa z certyfikatem poddawane są częstym kontrolom, a certyfikat trzeba odnawiać po okresie roku. Żadne gospodarstwo spośród badanych nie było na etapie składania wniosku o certyfikat.

Źródło: badania własne.

Rys. 10. Stosunek respondenta do działalności agroturystycznej opartej o ekologiczne metody produkcji jako atutu gospodarstwa na rynku turystycznym

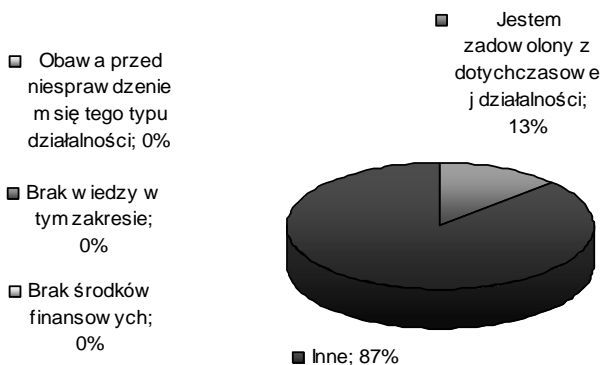
Na pytanie czy uważa Pan(i), że działalność agroturystyczna oparta o ekologiczne metody produkcji stanowi dodatkowy atut takiego gospodarstwa na rynku turystycznym, 88% badanych odpowiedziało, że zdecydowanie taka działalność może być atutem gospodarstwa (rys. 10). W jednym przypadku (4%) spotkano się z odpowiedzią, że działalność ekoagroturystyczna stanowi atut dla gospodarstwa tylko częściowo. Nikt z respondentów nie wypowiedział się negatywnie na temat tego problemu. 8% nie miało zdania w tej kwestii.

Źródło: badania własne.

Rys. 11. Określenie prowadzonej działalności agroturystycznej jako ekoagroturystyki

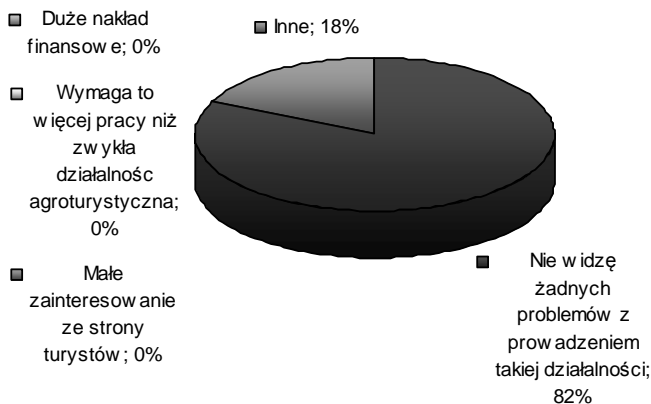
W pytaniu 11,5% badanych odpowiedziało, że działalność prowadzonego przez nich gospodarstwa agroturystycznego można określić jako ekoagroturystykę (rys. 11). Grupę tę stanowiły gospodarstwa, które zajmują się chowem zwierząt oraz prowadzą produkcję żywności przy wykorzystaniu metod naturalnych. Dwa gospodarstwa (8%) uważały się za ekoagroturystyczne tylko w pewnym stopniu. Pozostałe 42% gospodarzy zaprzeczyło, aby ich gospodarstwa zaliczały się do tej formy działalności turystycznej.

Źródło: badania własne.

Rys. 12. Powody nie wprowadzania działań mających na celu podniesienie poziomu ekologizacji prowadzonego gospodarstwa agroturystycznego

Na pytanie o powody nie wprowadzania działań mających na celu podniesienie poziomu ekologizacji prowadzonego gospodarstwa agroturystycznego, 87% gospodarzy podało powody inne niż opracowane w ankiecie (wyk. 12). Najczęstszą przyczyną, jaka była podawana był brak odpowiedniego zaplecza do tego rodzaju działalności, a także jej mała efektywność. Według badanych, plony pochodzące z rolnictwa ekologicznego są znacznie mniejsze, aniżeli te pochodzące z produkcji konwencjonalnej. Skutkiem tego są niższe zyski dla rolników. Inną podawaną przyczyną był wiek gospodarzy. Większość z nich to osoby starsze, według których zdrowie oraz siły fizyczne nie są już wystarczające do podjęcia takiej działalności. 13% badanych jako powód nie wprowadzania działań proekologicznych w swojej działalności agroturystycznej podała, iż są oni zadowoleni z dotychczasowej działalności i nie chcą wprowadzania jakichkolwiek zmian. Żaden z badanych gospodarzy nie wskazał za przyczynę braku wiedzy w tym zakresie, większych nakładów finansowych, a także obawy przed nie sprawdzeniem się takiej działalności.

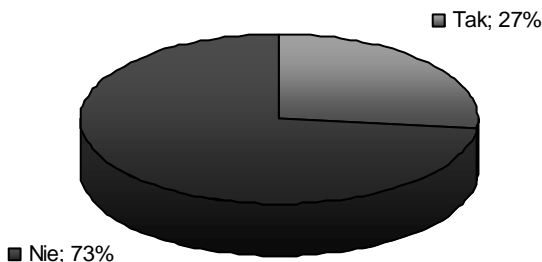

Źródło: badania własne.

Rys. 13. Największe problemy z prowadzeniem działalności ekoagroturystycznej

Pytanie 13 (rys. 13) dotyczyło głównych problemów z prowadzeniem działalności ekoagroturystycznej i skierowane było do tych gospodarzy, którzy w pytaniu 11 określili swoją działalność jako ekoagroturystykę. 82% badanych stwierdziło, że nie widzi żadnych problemów z prowadzeniem tego rodzaju działalności. 18% przedstawiło problemy inne niż w ankiecie. Była to głównie większa czasochłonność niż w rolnictwie konwencjonalnym. Żaden z gospodarzy nie wskazał, że dzia-

łalność ekoagroturystyczna wymaga większych nakładów finansowych i pracy, a także małego zainteresowania turystów taką formą turystyki wiejskiej.

Źródło: badania własne.

Rys. 14. Plany rozszerzenia oferty prowadzonej działalności ekoagroturystycznej

W ostatnim pytaniu, autorzy pytali właścicieli gospodarstw ekoagroturystycznych, czy planują rozszerzyć ofertę swojej działalności (wyk. 14). Zdecydowana większość (73%) nie zamierza decydować się na wzbogacenie oferty. Natomiast 27% potwierdziło takie zamiary. Oferta tych gospodarstw ma być poszerzona m.in. o produkcję biomasy, uprawę ziół, a także chów dodatkowych gatunków zwierząt, z których wymieniono kozy oraz owce.

Podsumowanie i wnioski

Większość gospodarstw agroturystycznych powiatu białostockiego to gospodarstwa typowo rolne, zajmujące się chowem zwierząt i uprawą roślin. Ponad połowa z nich wykorzystuje ten fakt jako jeden z podstawowych elementów swojej oferty turystycznej. Wśród ankietowanych właścicieli gospodarstw agroturystycznych, zdecydowanie przeważała opinia, że działalność agroturystyczna o profilu proekologicznym jest niewątpliwie atutem takiego gospodarstwa. Jednak nie wszyscy gospodarze są nastawieni na taki sposób prowadzenia gospodarstwa. Głównym powodem jest obawa o małe plony płynące z ekologicznych sposobów uprawy, co w rezultacie może przekładać się na mały zysk z takiej działalności. Z badań wynikało, że tylko 13 gospodarstw na 26 przebadanych określiło się jako ekoagroturystyczne, a spośród nich jedynie trzy posiadały certyfikat rolnictwa ekologicznego UE. Ta niewielka liczba wynika, zdaniem ankietowanych, z wysokich wymagań, jakie należy spełnić, aby taki certyfikat otrzymać. Dużym zaskoczeniem był fakt, że prawie żadne gospodarstwo nie otrzymywało dotacji finansowych z UE ani

nawet nie starało się o nie. Możliwości, jakie są oferowane w tym zakresie nie cieszyły się zainteresowaniem właścicieli gospodarstw, ponieważ wiążą się one ich zdaniem z koniecznością wydatkowania znacznych środków własnych, jakie trzeba na początku wyłożyć, aby następnie uzyskać stosowne dotacje. Wydaje się, że rozwiązania tego problemu należałoby szukać w odpowiednim systemie pomocy dla gospodarstw planujących przestawienie się z produkcji konwencjonalnej na proekologiczną. Pomoc ta powinna mieć, zarówno charakter finansowy, jak i pozafinansowy. Pomoc finansowa dla przyszłych gospodarstw ekoagroturystycznych powinna zapewnić, przede wszystkim, stworzenie odpowiedniego zaplecza do rozwoju takiej działalności. Powinna m.in. obejmować:

- dostosowanie źródeł finansowania do możliwości rolników. Obecny system udzielania dotacji UE stwarza właścicielom gospodarstw wiele barier utrudniających ich otrzymanie. Przede wszystkim, chodzi tu o konieczność wcześniejszego wyłożenia „z własnej kieszeni” znacznych środków pieniężnych, niekiedy przewyższających kwotę pomocową. Dobrym rozwiązaniem byłaby tu możliwość otrzymania przez rolnika zaliczki na rozwój ekoagroturystyki, która byłaby zwrócona w momencie generowania pierwszych zysków z działalności;
- edukację w zakresie możliwości pozyskiwania zewnętrznych źródeł finansowania;
- ułatwienie rolnikom sprzedaży ekologicznych produktów pochodzących z prowadzonej działalności poprzez odpowiednią organizację rynku zbytu np. przez tworzenie giełd rolno-spożywczych.

Z kolei sfera pozafinansowa powinna dotyczyć m.in.:

- edukacji rolników w zakresie ekoagroturystyki, która miałaby przekonać ich o zaletach tego typu działalności. Edukacja mogłaby obejmować cykle szkoleń dotyczących sposobów przedstawiania się z rolnictwa konwencjonalnego na ekologiczne, a także podnoszenie wiedzy i umiejętności rolników w zakresie obsługi ruchu turystycznego;
- lepszej promocji powiatu jako regionu o unikatowych walorach ekologicznych. Promocja powinna skupić się w szczególności na poszczególnych gminach i gospodarstwach, tak aby potencjalny turysta miał wiedzę na temat aktualnej oferty ekoagroturystycznej;
- rozbudowy infrastruktury turystycznej i paraturystycznej w celu poprawy dostępności informacji turystycznej i oznakowania poszczególnych obiektów, tak aby turyści nie mieli problemu z dotarciem do nich.

Przedstawione sugestie w zakresie zdynamizowania rozwoju gospodarstw ekoagroturystycznych, powinny leżeć w sferze zadań samorządów lokalnych. Rozwój formy turystyki wiejskiej, jaką jest ekoagroturystyka jest szansą rozwoju dla całej

go regionu. Przyczynić się to może nie tylko do spadku bezrobocia i rozwoju lokalnej przedsiębiorczości, ale także poprawy ochrony środowiska oraz budowy produktów regionalnych.

Piśmiennictwo

1. Sokół J., 2009. *Ekologiczne produkty zwierzęce jedną z ofert gospodarstw agroturystycznych*. Zeszyty Naukowe Politechniki Białostockiej, Białystok.
2. Sokół J., 2009. *Wybrane zwierzęta egzotyczne w agroturystyce*. Zeszyty Naukowe Politechniki Białostockiej, Białystok.
3. Sołtysiak U., 1993. *Rolnictwo ekologiczne- historyczny przegląd metod*. (w:) Rolnictwo ekologiczne od teorii do praktyki (pr. pod red. U. Sołtysiak), Wydawnictwo Ekoland, Warszawa.
4. Starostwo Powiatowe w Białymstoku. *Strategia zrównoważonego rozwoju powiatu białostockiego do roku 2010*. Dokument elektroniczny. Tryb dostępu: www.powiatbialostocki.pl/uploads/media/Strategia_zrownowazonego_rozwoju_Powiatu_Bialostockiego_do_roku_2010.pdf
5. Stepaniuk K., Łagowska B., 2006. *Rola zwierząt w podnoszeniu atrakcyjności turystyki wiejskiej w województwie podlaskim*. (w:) R. Ziółkowski (red.). *Praktyczne aspekty rozwoju turystyki i rekreacji na obszarach przyrodniczo cennych*. Wydawnictwo Politechniki Białostockiej, Białystok.